

Наталія Віталіївна Ашихміна
Ван Сінь

Музично-стильова компетентність учнів мистецьких шкіл: сутність поняття

УДК 37.036:78–057.874(045)
DOI <https://doi.org/10.24195/artstudies.2024-2.2>

Наталія Віталіївна Ашихміна
кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри вокально-хорової підготовки
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID: 0000-0001-8843-5217

Ван Сінь
аспірант кафедри музичного мистецтва і хореографії
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID: 0009-0009-4842-5706

У статті акцентовано увагу на важливості дослідження проблеми формування музично-стильової компетентності учнів мистецьких шкіл. Оскільки музичні звукові образи характеризуються багатозначністю, варіативністю та динамічністю, для дітей їх усвідомлення є складним процесом, що віддзеркалює готовність і рівень здатності до сприйняття стилістики музичних творів. Здійснений теоретичний аналіз мистецтвознавчих джерел дозволив з'ясувати, що музичний стиль є багаторівневою системою взаємодії художнього мислення особистості та музичних засобів виразності, що зумовлена соціально-історичними й індивідуально-психологічними чинниками та вможливорює втілення ідейно-образного змісту музичного твору. Сприйняття музичного стилю пов'язане не тільки з розпізнаванням особливостей структур і рис музичного твору, а й із його інтерпретацією. «Компетентність» як ключовий термін досліджуваного феномену розглядається як набір знань, умінь і навичок, що віддзеркалює рівень сформованості сприйняття музики різних стилів, розпізнавання стильових ознак, слухового контролю й оцінки втілення стильової специфіки у виконавській, композиторській і слухацькій практиці. Музично-стильовою компетентністю учнів мистецьких шкіл є інтегративна якість, що характеризує набуті знання, уміння і навички щодо сприйняття, розуміння та втілення стильових особливостей музичних творів. Завдяки цій сформованій компетентності учні можуть: ідентифікувати та розрізняти основні музичні стилі та жанри різних епох; аналізувати музичні твори з позиції визначення їхніх стильових особливостей; інтерпретувати музичні твори різних стилів і жанрів з урахуванням їхніх стильових особливостей; імпровізувати та створювати музичні твори в різних стилях тощо. Ця компетентність формується протягом усього періоду навчання в мистецькій школі та є результатом комплексної роботи викладачів й учнів. Її формування спонукає дітей до творчого самовираження та сприяє не лише розвитку в них музичних здібностей, а й загальному художньо-естетичному вихованню.

Ключові слова: музичний стиль, інтерпретація, компетентність, музично-стильова компетентність учнів мистецьких шкіл.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти потребує розробки та вдосконалення методик викладання в мистецьких школах. Особливо актуальними стають підходи, які спрямовують художньо-освітній процес не лише на засвоєння учнями знань, умінь і навичок, але й на глибоке розуміння суті навчального матеріалу. Осягнення мистецьких, зокрема музичних, феноменів має свою специфіку. Музичні звукові образи характеризуються багатозначністю, варіативністю та динамічністю, тому їх усвідомлення є складним завданням для учнів мистецьких шкіл, а в мистецькій педагогіці актуальності набуває розробка методів, що сприяють цілісному та точному розумінню музичних явищ, зокрема через формування музично-стильової компетентності.

Процес формування музично-стильової компетентності учнів мистецьких шкіл вирізняється своєю індивідуальною унікальністю. Водночас варто підкреслити, що розуміння музичних феноменів крізь призму стилю підпорядковується загальним закономірностям. Урахування цих закономірностей сприяє підвищенню ефективності художньо-пізнавальної діяльності дітей і формуванню в них творчого мислення. Адаже учні, які здатні аналізувати

й інтерпретувати музичні твори з позиції стилю, можуть створювати нові, оригінальні інтерпретації.

Аналіз актуальних досліджень. Одним із найгрунтовніших досліджень, у якому висвітлено шляхи розвитку здатності дітей до сприйняття музичного стилю, є праця Г. Гарднера (Gardner, 1973), метою якої було з'ясування, як саме розвивається та вдосконалюється ця здатність і як діти сприймають сферу класичної музики. Учений виявив, що з віком спостерігається загальний розвиток здатності правильно ідентифікувати музичні твори, а також те, що розпізнавання музичного стилю є складним когнітивним процесом, який потребує моніторингу численних мотиваційних аспектів. Проте, Г. Гарднер більше зосередив свою увагу на характеристиках музики, ніж на цінностях, що лежать в основі цих характеристик, які відіграють важливу роль у розпізнаванні та відтворенні стилю.

Дослідження К. Кастель (Castell, 1982) схоже на працю Г. Гарднера, але було розширено коло досліджуваних і музичний матеріал, зокрема, включено зрізці «популярної» музики. Цікаво, що діти, які взяли участь в експерименті, давали більше правильних відповідей під час оцінювання

«популярних» уривків, ніж коли оцінювали «класичні».

Категорія стилю отримала всебічне висвітлення в теорії музикознавства та мистецькій педагогіці. Внесок у дослідження зробили такі українські науковці, як: І. Драч (Драч, 2010), Ю. Каплієнко-Ілюк (2019), С. Коробецька (Коробецька, 2011), І. Коханик (Коханик, 2005), С. Шип (Шип, 2023). Дослідники акцентували увагу на проблематиці взаємозв'язку між композиторським і виконавським стилями.

Педагогічні аспекти музично-стильового навчання учнів мистецьких шкіл досліджені значно менше. Однак існують наукові роботи, у яких висвітлено особливості та шляхи формування музично-стильових уявлень і компетентностей у здобувачів вищої мистецької освіти. Серед них виділяються дослідження Н. Ашихміної (Ашихміна, 2017), В. Буцяк (Буцяк, 2002), О. Щербіної (Щербініна, 2005). Ці праці лише частково розкривають окремі можливі шляхи формування музично-стильової компетентності особистості молодого покоління, що підкреслює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі. Зокрема, розпочати наукові розвідки варто з визначення сутності поняття «музично-стильова компетентність учнів мистецьких шкіл».

Мета статті полягає у визначенні сутності поняття «музично-стильова компетентність учнів мистецьких шкіл».

Методологія дослідження. Методологічними засадами дослідження є: теоретичні положення сучасного мистецтвознавства, у яких наголошено на цілісному пізнанні мистецьких явищ (О. Самойленко, І. Середюк, К. Фізер та інші), філософські концепції про сутність феномену стилю (Аристотель, Й. Гете, Ф. Ніцше й інші), концептуальні позиції мистецтвознавців щодо музичного стилю (І. Драч, С. Коробецька, І. Коханик, С. Шип та інші), наукові розвідки з питань стилевідповідності виконавської інтерпретації (В. Буцяк, Н. Згурська, О. Катрич, В. Москаленко й інші), дослідження з теорії та методики навчання музичного мистецтва (Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Школяр, О. Щолокова й інші).

Вирішального значення в концептуальному плані набуває компетентнісний підхід як один з основних, на якому ґрунтується дослідження формування музично-стильової компетентності учнів мистецьких шкіл (О. Гура, Я. Кодлюк, В. Луговий, О. Овчарук, Н. Побірченко й інші).

У процесі дослідження було застосовано низку теоретичних методів, зокрема: аналіз і синтез, абстрагування та конкретизацію, порівняння й узагальнення. Ці методи стали основою для уточнення поняття «музично-стильова компетентність учнів мистецьких шкіл».

Результати та їх обговорення. Музичний стиль – одне з найважливіших і найширших дослі-

джуваних понять у музикознавстві, проте водночас – одне з найскладніших і найменш визначених. Наприклад, ми можемо говорити про класичний стиль, маючи на увазі як те, що відрізняє його від стилю бароко чи романтизму, так і те, що є спільним для музики Л. Бетховена, В. А. Моцарта та Й. Гайдна.

Музичний стиль є радше ментальним, ніж фізичним явищем. Він може набувати різних форм залежно від розумової діяльності суб'єктів мистецької діяльності та їхніх поглядів. Навіть більше, для пояснення найважливіших аспектів стилістичних явищ обов'язково треба враховувати різницю між процесами створення (композитор, інтерпретатор) і сприйняття (слухач), яку Дж. Наттієз (Nattiez, 1987) характеризує як «поетичну» й «естетичну».

Навчання учнів мистецьких шкіл музичного мистецтва, вокалу, гри на музичних інструментах, композиторству тощо є важливим етапом, з якого розпочинається творчий процес. Навчання пропонує зробити вибір, що виходить за рамки запропонованих і усвідомлених правил, а іноді – навіть модифікувати деякі аспекти цих правил або вводити нові умовності. Кожний вибір чи група виборів не є випадковими, а зумовлені прагненням учнів до самовираження, яке залежить від особистої «філософії» й емоційного стану суб'єктів, інакше кажучи, від їхньої ідентичності.

Проте окремий вибір або група виборів не можуть уважатися стилістичним (композиторським або виконавським) рішенням. Можна говорити про стиль лише тоді, коли йдеться про послідовну систему виборів.

Визначити або «створити» музичний стиль можна тоді, коли вдається за допомогою власної креативності маніпулювати «рисами» вже існуючої граматики (у межах певної художньої традиції) для того, щоб віддзеркалити символи особистої ідентичності. Таким чином, можна сказати, що музичний стиль – це символічний прояв ідентичності, зокрема, у межах даного дослідження – учнів мистецьких шкіл.

Отже, музичний стиль є багаторівневою системою взаємодії художнього мислення особистості та музичних засобів виразності, що зумовлена соціально-історичними й індивідуально-психологічними чинниками і вможливорює втілення ідейно-образного змісту музичного твору.

Для учнів-слухачів сприйняття музичного стилю не є просто розпізнаванням структур і рис музичного твору, а є більш складною операцією: сприйняття стилю – це його інтерпретація. Звісно, слухачі повинні сприймати принаймні деякі специфічні риси твору, але, окрім даного сприйняття, необхідна внутрішня особистісна «обробка» музично-стильової інформації, перш ніж вони зможуть зробити висновок про стиль. Ідеться про

інтерпретацію, тобто визначення сенсу музичного стилю.

Варто констатувати складність визначення поняття «інтерпретація» (Есо, 1990). Інтерпретація – це не просто «розшифрування» структурованих даних, а справжній творчий акт утілення, у якому існує зв'язок між слухачем, виконавцем і композитором (якість зв'язку залежить від їхніх цінностей, культурних поглядів тощо).

Фактично, щоб інтерпретувати музичний твір, розуміти та втілювати його стиль, слухач, зокрема учень мистецької школи, повинен володіти особливими формами знання, умінь і навичок, щоб розпізнати музичні одиниці та зв'язки між ними. Отже, повинен бути компетентним.

Ключове поняття заявленого дослідження містить термін «компетентність». Рамкова програма ключових компетентностей для навчання протягом життя, затверджена Європейським парламентом та Радою Європейського Союзу 17 січня 2018 р., компетентність визначає як набір знань, навичок і ставлень. Знання включають факти, цифри, концепції, ідеї та теорії, що вже встановлені та допомагають зрозуміти якусь сферу або предмет. Навички визначаються як здатність виконувати визначені процеси та застосовувати набуті знання для досягнення конкретних результатів. Ставлення охоплює диспозиції сприйняття і налаштованості щодо ідей, людей або ситуацій, які спонукають до відповідних реакцій або дій (ANNEX, 2018).

У Законі України «Про освіту» задекларовано, що компетентність – це «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» (Закон України «Про освіту», 2017).

Вивчення питань компетентності особистості надзвичайно актуальне і для педагогічної науки Китаю. Досвід і досягнення китайських дослідників у цьому науковому напрямі досить скромні, хоча потреба у фундаментальних теоретичних категоріях і розробках дуже велика в КНР. Не можна не помітити, що деякий прогрес у вивченні китайськими фахівцями проблеми компетентності особистості значною мірою зумовлений впливом української науки. Маються на увазі передусім дисертаційні дослідження, підготовлені в українських педагогічних університетах і музичних академіях (Ши Цзюнь, Лі Цзинь, Хуан Чжулін, Чжай Хуань та інші).

Компетентність у контексті даного дослідження розглядається як набір знань, умінь і навичок, що віддзеркалюють рівень сформованості сприйняття музики різних стилів, розпізнавання стильових ознак, слухового контролю й оцінки втілення стильової специфіки у виконавській, композиторській або слухацькій практиці.

Наявність в учнів мистецьких шкіл сформованої музично-стильової компетентності впливає на якість розвитку в них художнього смаку, визначення особистісних музичних переваг, і, зрештою, сприяє становленню ціннісних орієнтацій.

Варто зазначити, що сформована музично-стильова компетентність, яка ґрунтується на інтелектуальному й емоційному досвіді, сприяє розвитку здатності розпізнавати різноманітні музичні стилі й оцінювати їх інтерпретацію відповідно до існуючих художньо-естетичних норм і стандартів у галузі музичного мистецтва. Таким чином, цей феномен органічно інтегрується у структуру музичної культури учнів мистецьких шкіл. Як одна з найважливіших компетентностей, сформована музично-стильова компетентність забезпечує високу якість вирішення учнями різних навчальних та художніх завдань. Визначення стильових особливостей музичних творів є обов'язковою умовою для розуміння авторського задуму, а також для адекватного сприйняття й інтерпретації.

Сформована музично-стильова компетентність свідчить про те, що учні мистецьких шкіл володіють знаннями щодо стильових закономірностей музичного мистецтва та розуміють унікальні прояви кожного окремого стилю та результатів композиторської творчості. Досліджуваний феномен базується на розумінні музичного стилю як системи характерних ознак, умінь і навичках виокремлювати ці ознаки зі звукового матеріалу.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, музично-стильовою компетентністю учнів мистецьких шкіл є інтегративна якість, що характеризує набуті знання, умінь та навички щодо сприйняття, розуміння та втілення стильових особливостей музичних творів.

Завдяки цій сформованій компетентності учні можуть:

- ідентифікувати та розрізняти основні музичні стилі й жанри різних епох;
- аналізувати музичні твори з позиції визначення їхніх стильових особливостей;
- інтерпретувати музичні твори різних стилів і жанрів з урахуванням їхніх стильових особливостей;
- імпровізувати та створювати музичні твори в різних стилях тощо.

Ця компетентність формується протягом усього періоду навчання в мистецькій школі та є результатом комплексної роботи викладачів й учнів. Її формування спонукає дітей до творчого самовираження та сприяє не лише розвитку в них музичних здібностей, а й загальному художньо-естетичному вихованню.

Перспективним стане вивчення структурних конструктивів музично-стильової компетентності учнів мистецьких шкіл для визначення методики формування даного феномену.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ашихміна, Н. В. (2017). Сутність і компонентна структура музично-стильових уявлень майбутніх учителів музики. *Наукові записки : Психолого-педагогічні науки: І мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О. Я. Ростовського «Актуальні проблеми мистецької освіти»*, № 1, 7–13.
2. Буцяк, В. І. (2003). Педагогічні умови вдосконалення фортепіанної підготовки студентів у вищих навчальних закладах на основі історико-стильового підходу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ.
3. Верховна Рада України. Про освіту : Закон України (2145–VIII від 05.09.2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Драч, І. С. (2010). *Художня індивідуальність композитора: навчальний посібник*. Харків : Тимченко.
5. Каплієнко-Ілюк, Ю. (2019). Проблеми класифікації полістилістики у сучасному музикознавстві. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, № 4, 68–75.
6. Коробецька, С. Ю. (2011). *Оркестровий стиль: теорія, історія, сучасність: монографія*. Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова.
7. Коханик, І. (2005). «Стильова гра» у проєкції сучасної композиторської творчості та музичного виконавства. *Виконавське музикознавство: науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*, Вип. 47, Кн. 11, 67–79.
8. Шип, С. В. (2023). *Теорія художніх стилів* : монографія. Суми : ФОП Цьома С. П. 138 с.
9. Щербініна, О. М. (2005). Формування музично-стильових уявлень майбутніх вчителів музики у процесі інструментально-виконавської підготовки : дис. канд... пед. наук : 13.00.02. Київ.
10. ANNEX key competences for lifelong learning a european reference framework (Brussels, 17.1.2018 COM(2018). ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. URL: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/EN/COM-2018-24-F1-EN-ANNEX-1-PART-1.PDF>.
11. Castell, K. C. (1982). Children's sensitivity to stylistic differences in "classical" and "popular music". *Psychology of Music, Special Issue*, 22–25.
12. Eco, U. (1990). *I limiti deWinterpretazione*. Milano : Bompiani.
13. Gardner, H. (1973). Children's sensitivity to musical style. *MerriUPalmer Quarterly*, 19, 67–77.
14. Nattiez, J. J. (1987). *Musicologie générale et sémiologie*. Paris : Bourgois.

Musical stylistic competence pupils of art schools: essence of the concept

Nataliia Vitaliivna Ashykhmina

PhD of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Head of the Department of Vocal
and Choral Training
The State institution "South Ukrainian
National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky"
ORCID: 0000-0001-8843-5217

Wang Xin

Graduate Student of the Department
of Musical Art and Choreography
The State Institution "South Ukrainian
National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky"
ORCID: 0009-0009-4842-5706

The article emphasizes the importance of studying the problem of forming musical stylistic competence in pupils of art schools. Since musical sound images are characterized by ambiguity, variability, and dynamism, understanding them is a challenging task for children, reflecting their readiness and level of ability to perceive the style of musical works. A theoretical analysis of art history sources has revealed that musical style is a multi-level system of interaction between an individual's artistic thinking and musical means of expression, influenced by socio-historical and individual-psychological factors, enabling the embodiment of the ideological and figurative content of a musical work. Perception of musical style is related not only to recognizing the structural features and traits of a musical piece but also to its interpretation. "Competence" as a key term of the studied phenomenon is considered as a set of knowledge, skills, and abilities that reflect the level of development in perceiving music of different styles, recognizing stylistic features, auditory control, and evaluating the embodiment of stylistic specifics in performance, composition, or listening practice. Musical stylistic competence in pupils of art schools is an integrative quality that characterizes acquired knowledge, skills, and abilities in perceiving, understanding, and embodying the stylistic features of musical works. Thanks to this developed competence, pupils of art schools can: identify and distinguish the main musical styles and genres of different eras; analyze musical works in terms of their stylistic characteristics; interpret musical works of various styles and genres, considering their stylistic features; improvise and create their own music in different styles, among other things. This competence is formed throughout the entire period of study in art school and is the result of comprehensive work by teachers and students. Its formation encourages children to creative self-expression and contributes not only to the development of their musical abilities but also to their overall artistic and aesthetic education.

Key words: musical style, interpretation, competence, musical stylistic competence in pupils of art schools.